ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS

Derleme *Review*

DOI: 10.5152/JSSI.2022.1028332

Göçmen Ergenlerde Otobiyografik Bellek Gelişimi ve Benlik Saygısı Üzerine Bir Derleme

A Review on Autobiographical Memory Development and Self-Esteem in Immigrant Adolescents

Beyza BOYACI
İnci BOYACIOĞLU

Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İzmir, Türkiye

ÖZ

Bu derleme çalışmasının temel amacı, ergenlikte benlik, bellek ve göç arasındaki ilişkileri karşılıklı doğalarına uygun şekilde incelemektir. Bu amaca bağlı olarak bu çalışmada, göçün ergenlerin benlik saygısı üzerindeki etkileri ve bunun bir çıktısı olarak otobiyografik bellek süreçlerindeki olası farklılıklar; göçün otobiyografik bellek işleyişindeki etkileri (örn. çift dillilik vb.) ve bunun bir yansıması olarak benlik saygısı üzerindeki olası etkileri ele alınmıştır. Bireysel farklılık değişkeni olarak benlik saygısının göç sürecindeki uyuma etkileri ve buna bağlı olarak otobiyografik bellek işleyişinde gözlenebilecek olası farklılıklar da bu derleme kapsamında irdelenmiştir. Literatürde, ergenler üzerine yapılan otobiyografik bellek çalışmaları temel olarak üç tema üzerine yoğunlaşmaktadır: (a) otobiyografik belleğin çocukluk ve ergenlikte gelişimi, (b) bireysel farklılıklar ve psikopatoloji ve (c) bağlamsal farklılıklar. Bağlamsal farklılık olarak göçün otobiyografik bellek ile ilişkisini ve bireysel farklılık değişkeni olarak benlik saygısını inceleyen çalışmalar literatürde son derece kısıtlıdır. Bu anlamda, bu çalışma literatürdeki geçmiş çalışmalar ışığında, otobiyografik belleğin gelişimi, işleyişi ve işlevleri gibi kavramlar göç ve benlik saygısıyla ilişkili olarak özetlemiştir. Bu amaçla hazırlanan makale temelde üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde otobiyografik belleğin gelişimi üzerine duran araştırmalar, ikinci bölümde otobiyografik bellek ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalar, üçüncü bölümde ise otobiyografik belleği göç bağlamında inceleyen araştırmalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, otobiyografik bellek, göç, benlik saygısı, benlik-bellek ilişkisi

ABSTRACT

The main purpose of this review is to examine the relationships between self, memory and migration in adolescence in accordance with their reciprocal nature. Depending on this purpose, in this study, the effects of migration on adolescents' self-esteem and possible differences in autobiographical memory processes as a result of this impact; the effects of migration on autobiographical memory processing (eg, bilingualism, etc.) and as a reflection of this, its possible effects on self-esteem are discussed. The effects of self-esteem as an individual difference variable on adaptation in the migration process and the possible differences that can be observed in the functioning of autobiographical memory are also examined in this review. In the literature, autobiographical memory studies on adolescents mainly focus on three themes: (a) the development of autobiographical memory in childhood and adolescence, (b) individual differences and psychopathology, and (c) contextual differences. Studies examining the relationship between migration (as a contextual difference) and autobiographical memory and self-esteem (as an individual difference) variable are extremely limited in the literature. In this sense, in the light of these past studies in the literature, concepts such as the development, functioning and functions of autobiographical memory are summarized in relation to migration and self-esteem. For this purpose, this article basically consists of three parts. In the first part, researches on the development of autobiographical memory, in the second part, studies on the relationship between autobiographical memory and self-esteem, and in the third part, studies examining autobiographical memory in the context of migration are evaluated.

Keywords: Adolescence, autobiographical memory, migration, self-esteem, self-esteem self-memory relationship

Bu makale, birinci yazarının Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı'nda hazırlamakta olduğu doktora tezi kapsamında yapılan çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Geliş Tarihi/Received: 25.11.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 26.04.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Beyza BOYACI
E-posta: beyzaozen09@gmail.com

Cite this article: Boyacı, B., & Boyacıoğlu, İ. (2022). Göçmen ergenlerde otobiyografik bellek gelişimi ve benlik saygısı üzerine bir derleme. *Current Perspectives in Social Sciences, 26*(2), 256-267.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Otobiyografik bellek literatürde bireysel yaşantılarla ilgili anıların işlenip depolandığı, benlik için önemli yaşantıları temsil eden özel bir bellek türü olarak tanımlanmaktadır (Conway, 2013; Robinson, 1989). Ancak otobiyografik bellek sadece tekil olaylara ait anılar çerçevesinde değil; yaşam öyküleri, anlatısal benlik gibi kişinin tüm geçmişini temsil eden kavramlar çerçevesinde de çalışılmaktadır (örn, McAdams, 2001; Singer, 2005). Otobiyografik bellekte kişisel episodik, kişisel semantik bilgiler ve kişisel önem taşıyan özel anılar bulunmaktadır (Er & Yaşın, 2016). Otobiyografik bellek literatüründe yer bulan kuramsal yaklaşımlar içinde bilişsel, motivasyonel, sosyo-kültürel ve işlevsel yaklaşımlar temel araştırma hatlarını oluşturmaktadır. Otobiyografik belleğe bilişsel olarak ele alan yaklaşımlar temelde kodlama, geri çağırma ve hatırlamaya ilişkin bilişsel süreçler üzerinde durmakta, bilişsel farklılıkların otobiyografik

bellek üzerindeki etkisine dikkat çekmekteyken; motivasyonel yaklaşımlar otobiyografik belleği harekete geçiren ve otobiyografik hatırlamanın altında yatan motivasyon mekanizmaları üzerinde durmakta ve bunun bellek performansıyla ilişkisini incelemektedir (Murty ve ark., 2011). Otobiyografik belleğe dair sosyo-kültürel yaklaşımları benimseyen araştırmacılar; otobiyografik belleğin ortaya çıkışı ve gelişimini, bireylerin kendi geçmişlerindeki dilbilimsel referanslardan ve ebeveyn-çocuk etkileşim tarzından bağımsız tutmamaktadır (Fivush ve Nelson, 2004). Kişilerin içerisinde bulundukları sosyo-kültürel yapının otobiyografik bellek becerilerini ve anımsama stilini etkilediği düşünülmektedir. Son olarak, otobiyografik belleğin işlevlerine odaklanan araştırmacılar, otobiyografik anıların 'nasıl' olduğu sorusu kadar 'neden' ve 'niçin' olduğu sorusu üzerinde durmakta, kişilerin otobiyografik anıları geri getirmedeki ihtiyaçlara odaklanmaktadır (Alea ve Bluck, 2003). Literatürdeki birçok çalışma otobiyografik belleğin temelde üç farklı işlevi olduğu konusunda görüş birliği sağlamıştır: 1) benlik işlevi, 2) sosyal işlev, 3) yönlendirici işlev (Cohen, 1998; Olivares, 2010; Pillemer, 1992). Benlik işlevinin tutarlı bir benlik duygusu geliştirmede, sosyal işlevin kişiler arası ilişkileri inşa etmede ve yönlendirici işlevin de hedefe ilişkin davranışı yönlendirmede etkili olduğu bilinmektedir (Olivares, 2010).

Otobiyografik anılar birçok duyuşsal, bilişsel ve sosyal süreçleri içerisinde barındırdığı için otobiyografik süreçlerin bireysel ve bağlamsal farklılıklarla çalışılması son derece önemlidir. Bağlamsal farklılıklara örnek olarak, göç gibi bireylerin yaşantılarında son derece etkili bir iz bırakan sürecin kişilerin otobiyografik süreçlerine ve becerilerine etkisi çeşitli yönleriyle tartışılmaktadır. Göç; siyasi, toplumsal, kültürel, ekonomik ya da bireysel nedenlerden ötürü bir yerden başka bir yere yapılan kısa ya da uzun vadeli yerleşim biçimini ifade etmektedir (Çakır, 2011). Göç süreci nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte kişilerin yaşantıları üzerinde kritik bir değişime yol açmakta yeni sosyal örüntüleri, üretim ilişkilerini, dil ve kültür yapısını beraberinde getirmektedir (Kuşdil, 2014). Literatürdeki çalışmalar, göç süreciyle birlikte göçmenlerin bütün (fiziksel/ psikolojik) sağlık göstergelerinin olumsuz etkilendiğini ileri sürmüştür. Ek olarak, göçmenlerin otobiyografik anılarının daha az belirgin, tutarsız ve olumsuz duygu yüklü olduğu ortaya çıkmıştır (Khan ve ark., 2021).

Göçmen bireylerin psikolojik ve fiziksel iyi oluşlarının, başlıca göçmenlerin bireysel özellikleri, göçe sebep olan olumsuz etkenler, göç süresince ortaya çıkan problemler, misafir toplumda karşılaşılan zorluklar gibi farklı bireysel ve çevresel koşullardan etkilendiği ortaya çıkmıştır (Bhugra & Arya, 2005; Sequin, 1956'dan akt. Gün, 2007). Çalışmalar, göç sürecinden etkilenen riskli ve kırılgan grupları, kadınlar, çocuklar ve ergenler olarak ifade etmektedir (Szapocnik ve ark., 1993'ten ve Trovato, 1986'dan akt. Ekinci, 2008). Bu derleme çalışmasında da göçmen ergen örneklemi üzerinde durularak göç deneyiminin otobiyografik bellek mekanizmaları üzerindeki etkisi tartışılacaktır. Otobiyografik bellek süreçleriyle birlikte ele alındığında, ergenlik döneminde çocukluktan farklılaşarak otobiyografik belleğin olgunlaşması ve gelişimini tamamlaması, benlik yapılanması için kritik role sahip olması göç deneyiminden ergenlerin diğer gruplara nazaran daha farklı etkilenebileceğini göstermektedir. Bu derleme kapsamında göçmen ergenlerin göç deneyimleri ve benlik süreçleri otobiyografik bellek ile ilişkili olarak irdelenirken bu kuramsal yaklaşımların tümünden yararlanılacaktır.

Otobiyografik Belleğin Gelişiminde Ergenlik Dönemi

Otobiyografik belleğe dair çoğu yaklaşım benlik süreçlerini merkezine almakta ve otobiyografik belleği benlik dinamikleriyle birlikte tartışmaktadır. Ayrıca, otobiyografik belleğe dair tüm yaklaşımlarda, otobiyografik belleğin gelişimini konu alan araştırmalar da yapılmaktadır. Gelişimsel perspektiften ele alındığında otobiyografik bellek çocukluk ve ergenlik döneminde farklılaşmaktadır. Otobiyografik bellek özelliklerinin ergenlik döneminde önemli değişimler gösterdiği, yaşam öyküleri ve otobiyografik muhakeme gelişiminin bu dönemde ortaya çıktığı bilinmektedir (Fivush ve ark., 2011). Ayrıca, yaşam öyküleri ve kişisel anıların da gelişimsel olarak yaşam boyunca değil, 10-30 yaşları arasında zirve yapması ergenlik döneminin önemine dikkat çekmektedir (Thorne, 2000). Bu bölümde otobiyografik belleğin gelişimi, göç ve benlik saygısı ile bağlantılı olarak özetlenecektir.

Otobiyografik belleğin niteliklerinin ve işlevlerinin bireylerin yaşam dönemleri boyunca farklılaştığı ve gelişmekte olduğu bilinmektedir. Örneğin, çalışmalar çocukluk dönemiyle karşılaştırıldığında, otobiyografik bellekteki bilginin karmaşıklığı, uzunluğu ve miktarının ergenlik döneminde arttığını, doğruluk oranlarının sabit kaldığını, unutma oranlarının ise azaldığını göstermektedir (Bauer & Larkina, 2016; Lamb ve ark., 1995; Sutherland & Hayne, 2001). Ergenlik döneminde bilişsel beceriler ile ilgili yapılan bir başka araştırmada, 8 ile 16 yaş arasında bilişsel becerilerdeki ilişkisel hafıza (relational memory) ve yürütücü işlevdeki (executive function) artışın, epizodik bellekte rapor edilen detay miktarını arttırdığı görülmüştür (Gott & Lah, 2014). Tüm bu bulgular, ergenlikle birlikte otobiyografik anıların içerik olarak daha nitelikli yapılara kavuştuğuna, otobiyografik belleğin benlikle ilgili daha fazla bilgiyi işlemleyecek, kodlayacak ve geri çağıracak şekilde geliştiğine işaret etmektedir.

Sürekli olarak yeniden ve yeniden yapılandırmaya tabi tutulan otobiyografik bellek, ergenlik döneminde benlik süreçleriyle yakından ilişkilere sahip önemli değişimler geçirmektedir (Fivush ve ark., 2011). Geçmişi kimliğe bağlayan, yaşam öyküleri ve otobiyografik muhakemenin (autobiographical reasoning) ergenlik döneminde geliştiği iddia edilmekte ve otobiyografik muhakemenin öztanımlayıcı anıların oluşmasında da (self-defining memories) kilit bir role sahip olduğu düşünülmektedir (Fivush ve ark., 2011). Bu görüşün bir uzantısı olarak, kişisel anıların da yaygın olarak yaşam boyunca değil, çoğunlukla ergenlik ve erken yetişkinlik döneminde tematik bağlarına göre bir araya geldiği ve bütünlük kazandığı düşünülmektedir. Özellikle 10-30 yaş dönemleri arasında kişisel anıların yoğunlaştığı ve gelişimsel olarak yaşa bağlı zirve yaptığı bulgulanmıştır (Thorne, 2000). Bu yaş dönemlerindeki kişisel anı yoğunluğunun nedenine ilişkin tamamlayıcı açıklamalar, ergenlik dönemi boyunca hem bilişsel işlevselliğin hemde duygusal yoğunluğun yüksek düzeyde olduğuna dikkat çekmiştir (Carstensen, 1995; Rubin ve ark., 1998). Dolayısıyla, bireyler otobiyografik belleği yaşam öyküsü oluşturmak için ilk olarak ergenlik döneminde kullanabilmektedirler.

Otobiyografik anıların yaşam öyküsüne aktarılmasında zamansal, nedensel ve tematik tutarlılığı mümkün kılacak bilişsel gelişimin gerekli olduğu savunulmaktadır (Bluck ve Habermas, 2001). Ergenlik döneminde otobiyografik anılarla bunlar üzerine inşa edilen yaşam öyküleri ve anlatıları, kimliğin ortaya çıkmasında önemli bir işleve sahiptir. Ancak, kişinin yaşamında kırılmalar yaratabilecek nitelikte kimi özel koşullar otobiyografik anıların işlemlenmesi sürecinde sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin, literatürdeki hakim görüş travmatik anı geçmişine sahip ergenlerin travmatik anıya dair ayrıntıları detaylı hatırlayamadıklarını, aşırı genel anılar (overgeneral memories) şek-

linde geri çağırma eğiliminde olduklarını (Griffith ve ark., 2016; Valentino ve ark., 2009) ve bu ergenlerde otobiyografik bellek özgüllüğünün (specificity) azaldığını ortaya koymuştur (Decker ve ark., 2003). Ayrıca, ilgili görgül araştırmalar travmatik deneyime sahip ergenlerin sadece bu olayları değil, aynı zamanda pozitif ve nötr olayların ayrıntılarını hatırlama düzeyinde de belirgin bir azalma olduğunu bulgulamıştır (Brennen ve ark., 2010). Bu çalışmalar, göç gibi yaşam öyküsündeki sürekliliği zedeleyen olayların otobiyografik bellek süreçlerinde de belirgin etkileri olabileceğine işaret etmektedir. Yaşam öykülerinin ana hattını 10-30 yaş arası anılar oluşturduğu için (Munawar ve ark., 2018), özellikle bu yaş aralığında hayatlarında önemli değişimler yaşayan bireylerin benlik ve bellek süreçlerinin de dikkate değer değişimler göstermesi muhtemeldir.

Literatürde, benlik ve bellek ilişkisi otobiyografik belleğin farklı özellikleri çerçevesinde incelenmektedir. Otobiyografik bellek özellikleri, başta anıların canlılığı, algısal detay düzeyi, yeniden yaşarcasına hatırlanması, olumlu veya olumsuz duygusal değeri, duygusal yoğunluğu, gözlemci/alan perspektifi, anlatım tutarlılığı gibi fenomenolojik özellikleri ölçen kimi ölçekler aracılığıyla literatürde yoğun olarak çalışılan ilgi çekici bir konudur (örn., Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği, Boyacıoğlu ve Akfırat, 2015). Geçmiş çalışmalar arasında, anlatıların tutarlılığı konusunda yapılan çalışmalar kavramsal bir zenginliğe sahip olduğu kadar gelişimsel perspektif açısından da değerli bilgiler üretmektedir. Ergenlerde yaşam öyküsü anlatılarının gelişimine yakından bakıldığında, ergenlerin yaklaşık olarak 12 yaş civarında zamansal olarak doğrusal anlatı kurabildikleri ve nedensel bütünlüğü sağlamaya başladıkları gözlenmiştir (Fivush ve ark., 2011). 16 yaş civarında ise yaşantı ve deneyimlerin sonucundan ders çıkarabilme kapasitesi ve anlayışı kazanırlar. Daha açık bir ifadeyle, yaşam öyküsünün tutarlılığını sağlayan niteliklerden ilk olarak anılarını kronolojik olarak sıralama becerisi gelişmekte, yaklaşık 16 yaş civarında da nedensel çıkarımlarda bulunma becerisi ve son olarak tematik bütünlük kurma becerisi gelişmektedir (Habermas ve Reese, 2015; Kober & Habermas, 2013). 20'li yaşlarla birlikte ise, nedensel ve tematik bütünlüğün güçlendiği gözlenmektedir. 16 anne-çocuk çifti ile yapılan bir çalışmada; 8, 12, 16, ve 20 yaşlarındaki çocukların yaşam öyküleri incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, ilerleyen yaşların, bireylerin anlatılarının uzunluğu ve tutarlılığı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Habermas ve ark., 2010). Aynı çalışma, 8 ile 12 yaşları arasında zamansal tutarlılığın arttığını ve nedensel-motivasyonel tutarlılığının ise en çok 12 ile 16 yaşları arasında arttığını ortaya çıkarmıştır (Habermas ve ark., 2010). Özetle, çocukluktan ergenliğe geçiş sırasında 8-12 yaş aralığında küresel/global zamansal bütünlüğün; 12-16 yaş arasında küresel/global nedensel bütünlüğün ve 16-20 yaş aralığında küresel/global tematik bütünlüğün geliştiğine yönelik görüş alanda yaygın olarak kabul görmektedir (Fivush ve ark., 2011). Araştırmacılar genel olarak geç ergenlik ve erken yetişkinlikte küresel/global bütünlüğün arttığını ve bunun bilişsel gelişim ile örtüştüğünü öne sürmektedir.

Otobiyografik bellek literatüründe kaygı bozuklukları gibi kimi psikopatolojik sorunların veya güvensiz bağlanma gibi kimi bireysel farklılıkların anıların anlatım tutarlılığında belirgin bozulmalar yarattığına ilişkin bulgular vardır (örn. Conway ve ark., 2004). Örneğin, güvenli bağlanma yönelimine sahip bireylerin kişisel geçmiş hakkında tutarlı ve ayrıntılı anlatılar üretme olasılığının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Etzion-Carasso & Oppenheim, 2000; Gini ve ark., 2007). ABD'de ağır davranış ve duygusal bozuklukları olan 12-17 yaş aralığında 70 ergen ile yapılan bir çalışmada, güvenli bağlanma düzeyinin tutarlı anlatılara katkıda bulunduğu görülmüş, anlatı tutarlılığı ile yaş arasında negatif yönde ilişki olduğu görülmüş ve herhangi bir cinsiyet farklılığı gözlenmemiştir (Lind ve ark., 2020). Yine, Swales ve William (2001), 46 ergen üzerine yaptıkları çalışmada, depresyon ve umutsuzluk semptomu gösteren ergenlerin, kontrol grubuna nazaran otobiyografik anılarında daha az tutarlı oldukları ve daha az ayrıntıya yer verdiklerini ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca, ilgili çalışmalar düşük bellek tutarlılığının depresif belirtiler (Buxton, 2016; Vanderveren ve ark., 2019), travma sonrası stres bozukluğu (Brewin, 2014; Rubin ve ark., 2016), yeme ve obsesif kompulsif bozukluklarla (Rasmussen ve ark., 2017) ilişkili olduğunu da göstermiştir. Bu noktada, düşük bellek tutarlılığı çeşitli psikolojik bozukluklarla ilişkili görünse de, bu ilişkileri açıklayabilecek mekanizmalar hakkında bilgi son derece sınırlıdır (Vanderveren ve ark., 2020). Bunlarla tutarlı olarak, Mitchell ve ark. (2020) Yeni Zelanda'da 132 ergen ile yaptıkları, anlatı bütünlüğü (nedensel ve tematik bütünlük) ile psikopatoloji ve iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında, nedensel tutarlılığın düşük düzeyde psikopatoloji ve yüksek düzeyde iyi oluş ile ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Bu çalışmalar, yaşam öykülerindeki nedensel tutarlılığın ergenler için zamanla artan yaşam doyumunda etkili bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir.

Tutarlı bir açıklama sağlama yeteneğinin, özellikle 12 ile 16 yaşları arasında nörolojik gelişmeyle birlikte geliştiği fakat 20'li yaşların başına kadar tam olarak olgunlaşmadığı bilinmektedir (Wilson-Given & Hodes, 2018). Bunun yanı sıra, yetişkin ergenlerle karşılaştırıldığında, genç ergenlerin anılarına dair anlatılarında genellikle gerçek içerik ve eylem ifadelerinin yer aldığı, zaman ve mekana yönelimin daha az olduğu ve eylemlerinin açıklamalarının daha az duygu, yorum ve nedensel çıkarımlarla yüklü olduğu tespit edilmiştir (Willoughby ve ark., 2012). Takvim, zaman ve tarihler hakkında bilgi edinme ile örtüştüğü düşünülen zamansal tutarlılığın, erken ergenlik döneminde geliştiği (Habermas & de Silveira, 2008), başkasının bakış açısını göz önünde bulundurmayı kapsayan nedensel tutarlılığın ise, 12 ile 16 yaşları arasında daha fazla arttığı görülmüştür (Bohanek & Fivush, 2010). Bu sebeplerle, otobiyografik anıların işlenmesi, muhakeme edilmesi, bağlantılandırılması ve benlik işleyişini (olumlu benlik algısını devam ettirme, kimlik edinme, benlik sunumu vb) besleyecek şekilde bütünleştirilmesi bu yaş grupları için sosyal ve duygusal olduğu kadar bilişsel olarak da zorlayıcı görevlerdir. Özellikle 12-16 yaş arasında göç gibi yaşam öyküsünde büyük kırılmalar yaşayan ergenlerin karşılaştıkları tüm sorunlar, benlik ve belleğin karşılıklı sağlıklı işleyişi açısından da önem taşımaktadır.

Otobiyografik belleğe ait gelişimsel farklardan biri de otobiyografik belleğin işlevlerinde görülmektedir. Alea ve Bluck (2003) erken erişkinlik döneminde bireylerin otobiyografik anıları yakınlık geliştirmek için, orta yaşlarda gelecekteki arzu ve amaçlarını yönetmek için, yaşlılıkta ise empati sağlamak için daha fazla kullandıklarını öne sürmektedir. İlaveten, literatürde daha olgun yaştaki yetişkinlerin, genç yetişkinlere nazaran anılarını diğer bireylere öğretmek ve onları bilgilendirmek amacıyla anlattıklarına dair bulgular vardır (Webster & McCall, 1999). Literatürdeki çalışmalar, otobiyografik bellek işlevlerinin yaş (Levine ve ark., 2002; Piolino ve ark., 2002), kültür (Alea & Wang 2015; Wang, 2011), psikolojik iyi oluş (Banks & Salmon, 2013; Waters, 2014) ve olayın türü ile (Waters ve ark., 2014) ilişkili olduğunu göstermiştir. Travmatik deneyimler özelinde, bireylerin bu anılara ilişkin benlikleriyle tutarlı olarak yaptıkları açıklamaların, kişilerde endişe ve güçsüzlüğü azaltma, duygu ve davranışları haklı gösterme, var olan ilişkileri onarma ve sürdürmede yardımcı olma işlevlerinin olduğunu göstermiştir (Robinson, 1996). Otobiyografik belleğin benlikte süreklilik duygusunu sağlamadaki rolü ve gelecekteki ihtiyaçlar

ile uyumlu hayalleri yeniden yapılandırıcı işlevi benlik ve bellek süreçlerinin etkileşimli yapısına işaret eder (Nelson, 1993). Tüm bu çalışmalar, otobiyografik anıların benlik süreçleri açısından zengin bir işlev yelpazesine sahip olduğunu göstermektedir. Göç ise otobiyografik anıların işlevlerini yerine getirmesinin önüne birçok engel çıkaran uzun soluklu bir süreçtir. Göçmen ergenlerle yapılan çalışmalar, yeni kültüre uyum sürecinde bu ergenlerin dil bariyeri ve kültür farklılıkları gibi sebeplerle akranlarıyla ilişki kurmakta zorlandıklarına işaret etmektedir (Kim ve ark., 2014; Yeh ve ark., 2007). Bu sebeplerle, otobiyografik belleğin sosyal işlevlerini yerine getirmesi için uygun koşulların kaybolduğu açıktır. Ayrıca, otobiyografik belleğin işlevlerinde bir iç-içelik söz konusudur. Sosyal işlev aynı zamanda tutarlı bir benlik inşa etmekle ilgili benlik işleviyle yakından ilişkilidir (Alea & Bluck, 2003). Kişiler sosyal çevreleriyle anılarını paylaşırken bir yandan da aslında benliklerini inşa etmektedirler. Dolayısıyla, özellikle ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinde otobiyografik bellek işlevleri arasında ayrıcalıklı bir öneme sahip olan sosyal işlevler ve benlik işlevleri göçün getirdiği sorunlar yumağı içerisinde doğrudan etkilenen bir otobiyografik bellek alanı olabilir.

Bu konuda köşe taşı niteliği taşıyan bir araştırma, anıları anlamlandırma sürecinde ergenlik döneminin kırılgan yapısına işaret etmektedir. Pasupathi ve Wainryb (2010), çocukluktan orta ergenliğe geçiş süreci boyunca otobiyografik bellek anlatımlarındaki yorumlayıcı ve olgusal içeriğin ayrıntılandırılmasında yaşa bağlı farklılıkları incelemek amacıyla iki ayrı deneysel çalışma yapmışlardır. Çalışma 1'de, yaşları 8 ile 17 arasında değişen toplamda 90 çocuğun pozitif ve negatif olaylara ilişkin otobiyografik bellek anlatıları incelenmiştir. Çalışma 1'in bulguları yetişkin ergenlerin anılarını yorumsal bilgiyi kullanarak yapılandırdıklarını ve olaya dair bireysel arzularını, duygularını, inançlarını ve düşüncelerini açıklama eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Olgulara dayanan bilgi yapılandırmasında ise yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ek olarak, yaş grupları arasındaki farklılıklar negatif olaylar için daha belirgindir. Çalışma 2'de ise, yaş grupları 5, 7, 11 ve 16 olan toplamda 112 çocuktan, kişilerarası çatışmalarına ilişkin iki farklı negatif anı anlatmaları istenmiş ve çalışma sonucunda yetişkin ergenlerin bu tarz anıları hatırlamada genç ergenlere nazaran daha yetkin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular ışığında, gerçekleri, sebepler ve duygular ışığında yorumlayabilmenin frontal lob gelişimi ile ilişkili bir görev olduğu ve bunun da yetişkin ergenlik döneminde olgunlaştığı ileri sürülmektedir. Her iki çalışma birlikte ele alındığında, 12 yaşın altındaki çocukların anı aktarımlarında benzer ve düşük düzeyde yorumlayıcı içerikler tespit edilmiştir. Gelişimsel araştırmaları destekler biçimde, yorumlayıcı içeriğin erken ergenlikten orta ergenlik dönemine kadar güçlü bir artış gösterdiği saptanmıştır (Pasupathi & Wainryb, 2010). Bu noktada, göç gibi negatif olayların hatırlanması ve yorumlanmasında da yetişkin göçmen ergenlerin diğerlerine nazaran daha yetkin olduğu söylenebilir. Göçmen ergenlerle yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, göçün bellek işleyişi, anıların geri çağrılması ve yorumlanmasındaki etkisini yaş gruplarına bağlı olarak anlamada son derece önemlidir.

Tüm bu çalışmalar, otobiyografik bellek sürecindeki işleyişin benliğin sağlıklı işleyişi açısından da kritik bir role sahip olduğuna işaret etmektedir. Otobiyografik muhakeme ve anlatı tutarlılığının, nedensel, tematik ve zamansal bütünlüğün ergenlik dönemi boyunca geliştiği açıktır. Dolayısıyla, otobiyografik belleğin işlevleriyle niteliklerinin gelişimsel olarak farklılaştığı ve ergenlik dönemi sürecinde giderek geliştiği aynı zamanda psikopatoloji gibi bireysel farklılıklardan etkilendiği ve aynı zamanda psikolojik sağlığı etkilediği ortadadır. Bir sonraki bölümde, benliğin sağlıklı işleyişinin önemli göstergelerinden biri olan benlik saygısı, otobiyografik bellek ve göç konusuyla bağlantılı olarak incelenecektir.

Otobiyografik Bellek ve Benlik Saygısı

Benlik saygısının bu derleme kapsamında temel inceleme konularından birisi olmasının temel sebebi, göç deneyiminin ergenlerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerinin çoğunlukla benlik saygısı bağlamında incelenmiş olmasıdır. Dolayısıyla ergenlerde benlik ve bellek ilişkisini göç bağlamında tartışırken, bu ilişkilerin doğasını ortaya koyabilecek kilit kavramlardan birisi benlik saygısıdır. Benlik psikolojisi kapsamında çocuk ve ergenlere odaklanan araştırmalar, benlik saygısı konusuna ağırlık vermektedir. Benlik saygısının, akademik başarı, sağlıklı sosyalleşme, yaşam doyumu, rekabet, uyum, çekicilik, nedensel atıf, sportif başarı, yardım etme, stresli yaşam olaylarıyla başa çıkma gibi sayısız değişkenle güçlü ilişkiler göstermesi (derinlemesine bir inceleme için bkz, Baumeister, 1993), araştırmacıları benlik saygısının oluştuğu, olgunlaştığı ve değişime daha açık olduğu gelişimsel dönemleri incelemeye teşvik etmektedir. Otobiyografik bellek literatüründe de çocukluk ve ergenlik dönemini benlik saygısıyla ilişkili inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Benlik saygısının çok yönlü doğasına uygun olarak, bu çalışmalarda benlik saygısının bellek süreçleri üzerine etkileri incelendiği gibi, otobiyografik bellek gelişiminin kendisinin benlik saygısının oluşumuna nasıl bir katkı sağladığı da araştırılmaktadır.

Otobiyografik bellek literatüründe yaygın şekilde incelenen bireysel farklılıklardan birisi benlik saygısıdır (Conway, 2005). Benlik psikolojisi literatüründe geniş yer tutan global veya kişilik özelliği olarak benlik saygısı (global/trait self-esteem) araştırmaları ışığında, düşük ve yüksek benlik saygısının otobiyografik bellek süreçlerinde de önemli bir yordayıcı olabileceği düşünülmektedir. Bu görüşün temelinde, düşük ve yüksek benlik saygısına sahip kişilerin benlikle ilişkili birçok farklı alanda kendilerine özgü bir dizi karakteristik özelliğe sahip olmaları yatmaktadır. Örneğin, yüksek ve düşük benlik saygısına sahip bireylerin özellikleri karşılaştırıldığında, yüksek benlik saygısına sahip kişilerin sosyal karşılaştırma aracılığıyla kendilerini diğerlerinden çok daha olumlu ya da daha az olumsuz bulma eğiliminde oldukları bilinmektedir (Campbell, 1990). Düşük benlik saygısına sahip kişilerin ise kendilerini olumsuz değerlendirmeseler bile, diğerlerine nazaran daha az olumlu olarak değerlendirdikleri ve bu değerlendirmelerin günden güne değiştiği, kendi içlerinde kararsızlıklar yaşadıkları ve kendilerini tanımlamalarında muğlak ifadeler kullandıkları görülmektedir (Baumeister, 1993; Campbell & Lavallee, 1993; Tice, 1993). Buna ek olarak, yüksek benlik saygısına sahip kişilerin kendilerine dair benlik bilgilerinin de düşük benlik saygısına sahip kişilere nazaran daha yüksek düzeyde olduğu, yani kendilerini daha iyi tanıdıkları saptanmıştır (Campbell, 1990). Benlik kaynaklarının sınırlılığı veya zenginliğine bağlı olarak, düşük ve yüksek benlik saygısına sahip bireylerin olumsuz yaşantılara karşı verdikleri tepkilerin de farklı olduğu gözlenmektedir (Brown, 1998). Düşük benlik saygısına sahip bireyler, olumsuz yaşantılar karşısında sıklıkla utanç duymakta, kendilerini aşağılanmış hissetmekte, değersiz olduklarını düşünmekte, kendileri hakkında zayıf benlik şeması geliştirmekte ve kendilerine dair olumlu geri bildirimlerden şüpheye düşmekteyken, yüksek benlik saygısına sahip bireylerin hayal kırıklığına uğradığı ancak bunu kişisel algılamayıp aşağılanma ve utanç hissetmediği belirtilmektedir (DeHart & Pelham, 2007; Marshall & Brown, 2006; Park & Crocker, 2008).

Benlik saygısıyla ilişkili bu zengin araştırma hattında düşük ve yüksek benlik saygısı bellek yanlılıkları çerçevesinde de karşılaştırılmıştır. Örneğin, yüksek benlik saygısına sahip kişilerin kişiliklerine ilişkin olumsuz geri bildirimlerde olumluluk yanlılığı sergilediği ve bu olumsuz bildirimleri gerçekte olduğundan daha olumlu olarak hatırladıkları görülmüştür. Düşük benlik saygısına sahip kişilerin ise, kişiliklerine ilişkin olumlu geri bildirimleri aslında olduğundan daha olumsuz olarak hatırlama eğiliminde oldukları bulgulanmıştır (Story, 1998). Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada, yüksek benlik saygısına sahip öğrencilerin otobiyografik anılarını kendilerini yüceltme eğilimine uygun şekilde hatırladığı, düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin ise kendilerini aşağılayıcı şekillerde hatırlama eğiliminde oldukları gözlenmiştir (Christensen ve ark., 2003). Ek olarak, olumsuz bir deneyimden sonra, yüksek benlik saygısına sahip kişiler, düşük benlik saygısı olanlara kıyasla daha yüksek düzeyde olumlu anıları hatırlama (Smith & Petty, 1995) ve güçlü yönlerine ve yeteneklerine odaklanmakta eğilimi göstermektedir (Dodgson & Wood, 1998). Benlik saygısı yanlılığı (self-esteem biases), kişilerin kendilerine ilişkin inançlarıyla uyumlu şeklinde hizmet etmekte ve bu uyum otobiyografik bellek süreçlerine de yansımaktadır. Düşük benlik saygısına sahip kişilerin, savunmacı tutumları sebebiyle kendilerini riskli beklentilerden alıkoyan, daha gerçekçi bir geçmiş temsiline sahip olmaları olasıdır. Ancak düşük benlik saygısına sahip kişiler benliği yüceltmeye hizmet eden yanlılıklardan daha az faydalandıkları için olumlu deneyimlerinin tadını çıkarma zevkinden mahrum kalabilmektedir (Fredrickson, 1998). Olumlu anılara ilişkin, kişisel başarıları deneyimlemenin veya sevildiğini hissetmenin benlik saygısını arttırıcı etkisi olduğu düşünülse de, düşük benlik saygısına sahip bireyler bu tür deneyimler sırasında kendileri hakkında ne kadar iyi hissettiklerini hatırlayamadığında, bu anıların kalıcı etkileri olmamaktadır. Dolayısıyla, bellek yanlılığının anıların bellekte var olan gerçek/orijinal şekliyle hatırlanmasına engel olduğu, buna bağlı olarak da kişilerin sahip olduğu benlik saygısının olumlu yönde değişimini zorlaştırdığı iddia edilmektedir. (Christensen ve ark., 2003).

Bireysel bir farklılık olarak benlik saygısı sadece bellek süreçlerini değil, zorlu yaşantılar karşısında başvurulan başa çıkma stratejilerini ve uzun dönemli stres verici olaylardan psikolojik olarak etkilenme düzeyini de etkilemektedir. Literatürdeki görgül çalışmalar, benlik saygısının psikolojik iyi oluşun önemli bir parçası olduğunu ve yaşam doyumu ile arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu desteklemiştir (Al-Krenawi & Kanat-Maymon, 2017; Refaeli ve ark., 2018). Bu çerçevede, benlik saygısına bağlı olarak göç ve göç sonrası yaşamın nasıl etkilendiğini inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Dubow ve ark., 2012; Mason, 1997). Özellikle göç sonrası süreçlere ilişkin uyum ve kültürleşme çalışmaları, benlik saygısı ile kültürleşme stresinin başa çıkma yolları, yaşam doyumu, psikolojik iyi oluşla gösterdiği anlamlı ilişkilere dikkat çekmiştir (Félix 2001, 2006; Gün & Bayraktar, 2008; Liang ve ark., 2020). Amerika Birleşik Devletleri'nde 171 Meksikalı göçmen ile yapılan bir araştırmada, benlik saygısı düzeyi ve etnik kimliğin kültürleşme stresi ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi incelenmiş, yüksek benlik saygısına sahip olmanın, kültürel stresin psikolojik iyi oluşa karşı zayıflatıcı etkilerini hafiflettiği sonucu elde edilmiştir (Kim ve ark., 2014). Dolayısıyla, benlik saygısının kültürleşme stresini hafifleten etkili bir iç kaynak olduğu literatürdeki hakim görüş tarafından desteklenmektedir.

Benlik saygısını bireysel bir farklılık olarak ele alan bu çalışmalar, göç gibi stres verici yaşantılardan geçen tüm ergenlerin bu olumsuz olaylardan aynı derecede ve aynı şekillerde etkilenmeyeceğine de işaret etmektedir. Bu noktada yüksek benlik saygısının göçmen ergenler açısından kimi avantajlar yarattığı varsayılabilir. Örneğin, yüksek benlik saygısına bağlı olarak, problem odaklı aktif başa çıkma stratejilerini kullanabilen (Thoits, 1995), kültürlerarası duyarlılıkları gelişen (Yetim, 2021), uyum sorunları azalan, çevreleri üzerinde hakimiyet (mastery) kurabilen (Rector & Roger, 1996), riskle baş etme becerileri gelişen (Zimmerman ve ark., 1999), olumlu duyguları daha fazla yaşayan (Pelham & Swann, 1989) ve yaşadıkları olumsuz deneyimleri daha olumlu bir çerçevede ele alma eğilimine sahip (Rector & Roger, 1996) ergenler, göç sürecini de daha sağlıklı şekilde yaşantılıyor olabilirler. Benzer şekilde, yüksek benlik saygısına sahip ergenlerin, anı aktarım sürecinde duygusal ve bilişsel durumlarını daha iyi ifade edebilmeleri, sağlıklı duygu düzenleme stratejileri ile olumsuz olayların yıkıcı etkilerine karşı daha iyi başa çıkabilmeleri de olasıdır. Bu görüşle tutarlı olarak, ergenlerde yüksek benlik saygısının, ayrıntılı otobiyografik hatırlama becerisi, anıların zaman içinde daha iyi muhafaza edilmesi, çok yönlü benlik gelişimi oluşumu, başkalarının penceresinden bakabilme ve duygusal iyi oluş ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Pasupathi & Wainryb, 2010). Düşük benlik saygısına sahip ergenler ise, duygu odaklı, pasif-kaçıngan başa çıkma mekanizmalarını kullanma (Thoits, 1995), olumsuz deneyimleri tehdit edici olarak yorumlama ve buna bağlı somatik uyarılma yaşama (Rector & Roger, 1997) eğilimleri göstermektedir. Özellikle olumsuz ve stresli olaylara ilişkin anı aktarım sürecindeki duygusal düzenlemenin de benlik saygısı ile ilişkili olduğu ve bunun ergenlerin iyi oluşları üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Bohanek & Fivush, 2010). Dolayısıyla, ergenlik döneminde bireyler travmatik yaşantılardan farklı şekilde etkilenebilmekte, benlik saygısının otobiyografik bellek süreçlerini etkilediği gözlenmekte ve yüksek benlik saygısı benlik ve bellek işleyişi açısından koruyucu bir unsur olarak işlev görebilmektedir.

Benlik saygısı bireylerin kendi değerlendirmeleri kadar, kişilerin dahil oldukları gruplara ve içerisinde bulundukları sosyal çevreye de duyarlı bir benlik sistemidir. Tajfel ve Turner (1986) tarafından geliştirilen Sosyal Kimlik Kuramına göre, bireysel benlik saygısı kadar kolektif benlik saygısı gibi grup dinamiklerini içeren yapı ve süreçler de önemlidir. Kendi sosyal gruplarını olumlu olarak değerlendiren bireylerin, olumsuz olarak değerlendiren bireylere nazaran daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu düşünülmektedir. Benzer bir şekilde, Cartwright (1950), bireylerin ait olduğu grupların benlik saygısının temel belirleyicileri olarak hizmet ettiklerini ve bireylerin kendilerine dair olan kişisel değerlendirmelerinin tanımlandıkları sosyal grubun değerlendirilmesine bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Bu noktada, kişilerin kendilerini değersiz hissetmelerinin nedeninin ayrıcalıklı olmayan ya da dışlanmış gruplara üyeliklerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Göç bağlamında düşünüldüğünde, göçmenlere yönelik ayrımcılığın kolektif benlik saygısına bağlı olarak ergenlerin başa çıkma stratejilerinden psikolojik iyi oluşlarına, benlik süreçlerinden bellek süreçlerine kadar birçok alanda etki göstermesi olasıdır. Bu ilişkileri konu alan bir çalışmada, Verkuyten ve Nekuee (2001) Hollanda'da yaşayan 67 İranlı mültecinin kişisel benlik ve etnik kimlikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, göçmenlerin kendilerini etnik azınlık gruplarının tipik üyeleri olarak görme boyutunun, (a) kişisel benlik saygısı ve etnik benlik saygısı arasındaki ilişkiyi; (b) algılanan kişisel ayrımcılık ve grup ayrımcılığını ve (c) etnik benlik saygısı ve ayrımcılıkla başa çıkmak için duygu odaklı ve problem odaklı stratejilerin kullanılmasını etkilediği ortaya çıkmıştır. Daha spesifik olarak, kendilerini tipik bir İranlı olarak gören göçmenlerin, kişisel ve etnik benlik saygısı arasında daha güçlü ilişki bulunduğu, daha az kişisel ve grup ayrımcılığı algıladığı ve etnik benlik saygısı ile ayrımcılıkla başa çıkma arasındaki ilişki arasında daha güçlü bir ilişki olduğu ortaya

çıkmıştır. Buna ek olarak, katılımcıların duygu odaklı başa çıkma stratejisine nazaran problem odaklı başa çıkma stratejisini tercih ettikleri ve kişisel ayrımcılığa kıyasla daha yüksek seviyede algılanan grup ayrımcılığı ortaya koydukları gözlenmiştir. Kişisel benlik saygısı ile, etnik benlik saygısı arasında düşük düzeyde korelasyon ortaya çıkmakta olup, bu ilişkinin benlik-kategorizasyonu tarafından etkilendiği düşünülmektedir: benlik kategorizasyonu yüksek düzeyde olan kişiler için bu ilişki anlamlıyken, düşük olanlar için anlamsız olmaktadır. Çalışmanın önemli olarak görülen bir etkisi de; etnik azınlık grubu üyeleri arasında benlik saygısı kişilerin sadece bireysel özelliklerini değerlendirilmesine bağlı olmadığı, aynı zamanda bireylerin içerisinde bulundukları etnik grup üyeliğini nasıl değerlendirdiğine bağlı olduğu olmaktadır. (Verkuyten & Nekuee, 2001).

Gelişimsel dönemler göz önüne alındığında, kutupsal düşünmenin ve egosantrik bakış açısının güçlendiği ergenlik döneminde, olumsuz durumlar karşısında ergenlerin kendilerini daha fazla eleştirdiği, değersiz hissettiği ve bu durumun da benlik saygısı düzeylerini etkilediği belirtilmiştir (Çuhadaroğlu, 1986). Dolayısıyla, ergenlerin benlik saygılarının, içerisinde bulundukları sosyal grubun algılanış biçimi ve statüsünden etkilenmesi olasıdır. Crocker ve ark. (1991) dezavantajlı öğrenci grupları üzerine yaptıkları araştırmada benlik saygısı ve kolektif benlik saygısı arasında güçlü bir ilişki bulmuşlardır. Toplamda 83 Afro-Amerikan üniversite öğrencisiyle yaptıkları araştırmada, öğrencilere kendi özellikleri, yetenekleri ve değerleriyle ilgili soruların bulunduğu bir ölçek verilmiştir. Afro-Amerikan öğrencilere, diğer bireylerin kendilerini sevdikleri söylendiğinde, kendi yetenek ve değerlerine dair değerlendirmelerinden bağımsız olarak katılımcılar kendilerini iyi hissederken, sevmedikleri söylendiğinde ise kötü hissettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu bulgularla uyumlu olarak, göç sürecinde, ergenlerin bağlı olduğu sosyal grup ve akranlarından ayrılmak zorunda kalması nedeniyle kimlik krizine girme olasılığının yüksek olduğu, yeni çevredeki akranları tarafından kabul görmeye yönelik zorluklar yaşayabilecekleri, benlik güçlerinin ve benlik saygılarının bu deneyimden olumsuz olarak etkileneceği varsayılmaktadır (Özcan, 2019).

Yukarıdaki çalışmalar birlikte ele alındığında bu sonuçlar, Crocker ve ark. (1991) elde ettiği bulguya paralel olmakta ve benlik saygısı ve kolektif benlik saygısı arasındaki güçlü ilişkiyi desteklemektedir. Bu noktada, benlik bilgisini aktif hale getiren durumsal faktörler içerisinde göç gibi sosyal bağlamın oldukça önemli bir yere sahip olduğu tekrarlanan çalışmalarla doğrulanmaktadır. Bireylerin, sosyal çevreleri dahilinde kendilerine ait bilgileri sürekli olarak yeniden inşa ettikleri ve benlik saygısının sosyal bağlama son derece duyarlı olduğu ortaya çıkmaktadır (Brown, 1998).

Benlik saygısı bireysel bir farklılık değişkeni olduğu kadar, çevresel koşullara bağlı olarak kısa veya uzun süreli değişiklikler gösterebilen bir benlik bileşenidir. Ancak, literatürde benlik saygısı ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye odaklanan birçok araştırma olmasına rağmen, göç gibi benlik saygısını etkileyen faktörlerin yeterince araştırılmadığına dikkat çekilmiştir (Panchanadeswaran & Araujo, 2011). Aslında göç gibi kişilerin hayatlarında travmatik veya aşırı stres verici anılar bırakan süreçlerin, bireylerin benlikleri, benlik saygıları ve psikolojik iyi olma halleri üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Örneğin, benlik saygısının kültürleşme stresi tarafından olumsuz etkilendiği ve bunun da psikolojik iyi oluşun azalmasına yol açabilmektedir (Kim ve ark., 2014). Gün ve Bayraktar (2008), göç etmiş ve etmemiş toplamda 305 ergenle yaptıkları çalışmada benlik saygısı, yaşam doyumu ve sosyal destek ağlarını karşılaştırmış ve göçmen ergenlerin benlik saygısı düzeyleri ile yaşam doyumu düzeylerinin göç etmemiş ergenlere nazaran daha düşük olduğunu bulgulamışlardır. Urzu´a ve ark. (2018), benlik saygısının, algılanan ayrımcılık ve psikolojik iyi olma hali ilişkisi üzerindeki aracı rolüne etkisini toplamda 853 göçmenin katıldığı bir araştırma ile incelemiştir. Araştırma sonucunda, Arica, Antofagasta ve Santiago'da yaşayan Perulu ve Kolombiyalı göçmenlerin algılanan ayrımcılık düzeyine göre benlik saygılarının azaldığı ve benlik saygısındaki düşüşün psikolojik iyi olma halini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Sonuç olarak, benlik saygısının bireysel bir farklılık olarak otobiyografik bellek süreçlerini etkilediği açıktır. Benlik saygısı düzeyine bağlı olarak bireylerin uyum süreçleri, başa çıkma stratejileri, olumsuz olayları anlamlandırma şekilleri, nedensel atıfları, anı hatırlama ve aktarma eğilimleri farklılık gösterebilmektedir. Ancak benlik saygısının, kişilerin dahil oldukları sosyal gruplarından etkilendiği; kolektif benlik saygısının en az bireysel benlik saygısı kadar belirleyici olabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca, benlik saygısı göç gibi stresli yaşam olayları ile psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, stresle başa çıkma gibi değişkenlerle ilişkilerinde aracı ve düzenleyici etkilere sahiptir. Bir sonraki bölümde, otobiyografik bellek ve göç ilişkisi gelişmekte olan literatürdeki sınırlı çalışmalar kapsamında ele alınacaktır.

Otobiyografik Bellek ve Göç

Otobiyografik bellek, benlik yapıları ve birçok bilişsel-duyuşsal ve sosyal süreç ile bağlantılı olduğundan ötürü günümüzde son derece zengin bir çalışma alanıdır (Conway & Pleydeil-Pearce, 2000). İlgili literatürde incelenen sosyal süreçlerden birisi de göç olgusudur. Göç yaşantısı, bireylerin yaşam öykülerinde sıklıkla bir dönüm noktası olarak işlev görmekte ve atipik, duygusal, yıkıcı ve çarpıcı birçok otobiyografik anıyı içermektedir. Ayrıca, göçle birlikte otobiyografik bellek literatüründe önemli bir araştırma konusu olan dil-bellek ilişkisi de gündeme gelmektedir. Bu bölümde, öncelikle dil-bellek ilişkisi göç bağlamında irdelenecek, sonrasında göçün psikolojik sağlıkla ilişkisi bağlamında otobiyografik bellek süreçlerinde gözlenen değişimler özetlenecektir.

Geçmiş deneyimlerin paylaşımında ve hatta bellekte yaşanmış olayların temsilinde dil önemli bir rol oynamaktadır. Otobiyografik bellek gelişiminde, dil ve belleğin ayrılmaz şekilde birbirine bağlı kabul edilmekte (Fivush ve ark., 1995) ve otobiyografik bellek ve dil üzerine yapılan kültürler arası araştırmaların büyük bir çoğunluğu çift dillilik üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda, çift dilli bireylerde her iki dilin bağımsız olarak mı depolandığı; yoksa bazı ortak, birbirine bağlı depolama sistemlerinin mi olduğu sorusu öne çıkmaktadır. Bazı yaklaşımlar (örn., bağımsızlık hipotezi [independence hypothesis], Kolers, 1963) çift dillilerde anıların iki farklı şekilde bağımsız olarak depolandığını iddia ederken, kimi yaklaşımlar çift dillilerin tek dilsel sistemlerinin (single linguistic system) olduğunu ve ortak bir bellek deposuna iki farklı erişim yolunun olduğunu savunmaktadır (Dalrymple-Alford, 1968). Literatürdeki araştırmalar, anıların fenomenolojik özelliklerinin görüşme diline bağlı olarak değiştiğine işaret etmektedir (Göncü, 2013). Marian ve Neisser (1997), Rusya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne ortalama 14.2 yaşlarında göç etmiş, yaş ortalamaları 21.8 olan 20 kişi ile aynı günde iki dille (Rusça ve İngilizce) olarak gerçekleştirilen iki seansta katılımcılardan, otobiyografik anıları ipucu kelimeleri ile ilişkilendirmeleri ve her biri için tarih girmeleri

istenmiştir. Sonuç olarak, Rusça kelimeler ile ilişkilendirilen anıların, İngilizce kelimeler ile ilişkilendirilen anılara kıyasla daha erken tarihte yaşantılandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Rusça ipuçlarının, Rusça gerçekleşen olaylar için daha fazla anı ürettiği gözlemlenirken, İngilizce ipuçlarının İngilizce gerçekleşen olaylar için daha fazla anı ürettiği gözlenmiştir (Marian & Neisser, 1997). Bu noktada, çalışmanın bulguları, geri çağırma sırasında kullanılan dilin, söz konusu olayın geçtiği zamanda kullanılan dil ile eşleştiğini ortaya çıkarmaktadır. Benzer bir şekilde, Bugelski (1977) İspanyolca-İngilizce bilen çift dilli göçmenler üzerine yaptığı araştırmada, İspanyolca kelimeler kullanıldığında, bireylerin düşüncelerinin %45'inin çocukluklarındaki olaylar ile ilgili olduğunu; İngilizce kelimeler kullanıldığında katılımcıların düşüncelerinin %70'inin göç sonrası hayatlarındaki olaylarla ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak, iki dilli bellek ile ilgili literatürdeki çalışmalar, otobiyografik anılara erişimin dilden bağımsız olmadığına; kodlama ve geri çağırma sırasında kullanılan dilin, anıların fenomenolojik özelliğinin kalitesini etkilediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, göçmenlerle ilgili yapılan araştırmalarda, bireylerin kullandıkları dilin (kendi öz dilleri/ ev sahibi topluma ait dil) hatırlanan anıya ilişkin nitelikleri etkileyeceği muhtemeldir. Bu çerçevede, göç etmiş ergenlerin kişiliklerini inşa etme amacına uygun anıları geri çağırma ve sosyal çevreleriyle paylaşmaları, çift dilli bir yaşama uyum sağlama süreciyle birlikte oldukça zorlu bir göreve dönüşmektedir.

Göç gibi yer değiştirme ya da yerinden edilme (dislocation) deneyimleri grup düzeyinde farklı etkilere sahip olsa da, göç sürecinin bireysel düzeyde stres verici ve zorlayıcı bir yaşantı olduğu açıktır (Bhugra, 2004). Geçmiş araştırmalarda genel olarak göçmenlerin, benlik kurgusu (Tam & Lam, 2005; Yamada & Singelis, 1999), uyum ve uyum sorunları (DuBois ve ark., 2002; Fuligni, 2003; Neto, 2009), başa çıkma stratejileri (Kim ve ark., 2012; Renk & Creasey, 2003;), yaşam doyumları (Sam, 1998) ve psikolojik problemleri (Breslau ve ark., 2007) ele alınmaktadır. Göçün kişilerin hem fiziksel hem de psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkileri görgül araştırmalarda tutarlı şekilde gösterilmiştir. Göçmen ergenlerde, tükenmişlik, yabancılaşma, reddedilme, yalnızlık, kültürleşme stresi, kimlik karmaşası, kökleşememe (uprootedness), düşük akademik başarı, değer kaybına uğrama, benlik saygısında azalma, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı bozukluğu ve somatik bozukluklar gibi durumlar gözlenebilmektedir (Mason, 1997; Yakushko ve ark., 2008). Göçün otobiyografik bellek süreçleri üzerindeki etkileri literatürde genellikle anı özellikleri çerçevesinde incelenmektedir. Özellikle travmatik anı çalışmalarında göç konusu önemli bir yere sahiptir. Literatürde travmatik deneyimlerle ilgili anıların niteliksel olarak diğer anı türlerinden farkları çok sayıda araştırma ile gösterilmiştir (Robinson, 1996). Travmatik deneyimleri olan ergenler üzerine yapılan çalışmalar, travmatik anıların spesifik ayrıntılarının çoğunlukla hatırlanamadığını ortaya koymaktadır. Bu noktada, travmatik deneyimin yaşantılandığı gelişimsel dönemin de belirleyici olduğu düşünülmektedir. Valentino ve ark. (2009), geçmişlerinde istismara uğramış ergenlerin bu travmatik deneyimlerine ilişkin spesifik ayrıntıları hatırlamada zorluk yaşadıklarını ve anılarını aşırı genel düzeyde geri çağırma eğiliminde olduklarını ileri sürmüştür. Bu görüşle tutarlı olarak, Decker ve ark. (2003) travmatik geçmişe sahip 28 ergen ile yaptıkları çalışmada, katılımcılardan geçmişte yaşadıkları travmatik deneyimleri sayısı ve şiddetine göre puanlandırmaları istenmiş ve hem sayı hem de şiddet bakımından daha yüksek seviyede travmaya sahip olduğunu rapor edilen ergenlerde otobiyografik bellek özgüllüğünün azaldığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Griffith ve ark. (2016), çocukluk döneminde fiziksel istismara uğramış 77 yetişkin ile yaptıkları araştırmada çocukluk dönemi fiziksel istismar deneyiminin beş olumlu, beş olumsuz ipucu kelimenin kullanıldığı otobiyografik bellek testinde daha düşük düzeyde otobiyografik anı ayrıntısı hatırlama ile ilişkili olduğunu bulgulamıştır. Ek olarak, Dalgleish ve ark. (2007) depresyonlu yetişkin hastalar üzerine yaptıkları çalışmada, otobiyografik anı aktarımında aşırı genel anı bildiren katılımcıların diğerlerinden daha büyük sıklıkla geçmişlerinde travmatik bir deneyime sahip oldukları görülmüştür.

Williams'ın (1996) gelişimsel hipotezi ile uyumlu olarak, erken dönemde travmatik deneyim yaşayan ergenlerin otobiyografik anılarını aşırı genel düzeyde hatırlama eğilimi bir duygu düzenleme stratejisi olarak kabul görmektedir. Bireylerin, çocukluktaki travmatik deneyimlerin yol açtığı olumsuz duyguları engellemek adına, daha genel kodlama yapma ve geri çağırma eğiliminde olduğu, bu duygu düzenleme stratejisini yetişkinlik sürecinde de koruduğu düşünülmektedir (Kaynar & Er, 2018). Literatürdeki bazı araştırmalar travmatik deneyime sahip ergenlerin sadece travmatik olayların değil, aynı zamanda pozitif ve nötr olayların ayrıntılarını hatırlama düzeyinde de belirgin bir azalma olduğunu ortaya koymuştur. Brennen ve ark. (2010), Bosna ve Sırbistan'da savaşı yaşantılayan ergenler ile Norveç'te savaş geçmişi olmayan ergenler üzerine yaptığı karşılaştırmalı araştırmada, yaklaşık 3 ile 7 yaşları arasında savaşı deneyimleyen 40 Boşnak, 50 Sırp ergen ile savaş geçmişi olmayan 49 Norveçli ergenden, olumlu, olumsuz ve nötr ipucu kelimeleri karşısında spesifik bir anı aktarmaları istenmiştir. Çalışmanın bulguları, Boşnak ve Sırp ergenlerin Norveçli ergenlere kıyasla negatif, pozitif ve nötr olaylara ilişkin daha az anı ayrıntısı aktardıklarını ortaya koymuştur.

Bu noktada, bu bulguların aksine literatürdeki sınırlı sayıda çalışma, ergenlerde travmatik deneyimlere ilişkin anı ayrıntılarının daha canlı ve iyi hatırlandığını iddia etmektedir. Örneğin, Kuyken ve ark. (2006), travma geçmişine sahip olan ve olmayan majör depresyon tanısı almış ergenler ile, travma geçmişine sahip olmayan ve majör depresyon tanısı almamış (kontrol grubu) ergenlerin otobiyografik anılarındaki aşırı genellemeyi incelemiştir. Yaşları 12-18 arasında değişen toplamda 62 ergen ile yapılan çalışmanın bulguları, majör depresyon tanısı alan ve travma geçmişine sahip olmayan bireylerin anılarında aşırı genelleme sergilediklerini göstermiştir. Ek olarak, majör depresyon tanısı almış travma geçmişine sahip ergenlerin, travma geçmişine sahip olmayan ergenlere kıyasla otobiyografik anı aktarımında daha az genelleme yaptıkları ortaya çıkmıştır. İlginç olarak, majör depresyon tanısı almış travma geçmişine sahip ergenlerin travma sonrası stres bozukluğu düzeyleri arttıkça, anılarındaki aşırı genellemenin azaldığı tespit edilmiştir. Travmatik anılara ilişkin canlılık, algısal detay ve aşırı genellik kavramları çerçevesindeki tartışmalar bugün güncelliğini korumakta ve literatürde her iki görüşü destekler nitelikte birçok araştırma bulunmaktadır. Sonuç olarak, ister aşırı detaylı hatırlansın ister aşırı genel düzeyde hatırlansın, ergenlerin çocukluk döneminde veya kimlik kazanımı sürecinde yaşadıkları travmatik veya aşırı stres verici olayların otobiyografik anıların bütünlüğünü bozucu etki gösterdiğine ilişkin bulgular tutarlılık arz etmektedir.

Travmatik anıların hatırlanma biçimi, benlik bilgisi ve benlik şemalarıyla yakından ilişkilidir (Fivush & Nelson, 2004). Kişilerin travmatik deneyimlerine ilişkin atıf ve yorumları, bellekte çözülemeyen uyuşmazlıklara ve bu anıların benlikle ilişkili işlevlerine işaret etmektedir. Bireylerin benlikleriyle tutarlı olarak yaptığı açıklamalar, duygu ve davranışlarını haklı göstermede, endişe ve güçsüzlüklerini azaltmada, ilişkilerini sürdürme ve onarmada yardımcı olabilmektedir (Robinson, 1996). Bellekte uyuşmazlık içeren anılara ilişkin bireylerin geliş-

tirdiği açıklama ve yorumlar, daha genel düzeyde yaşam öykülerini de şekillendirmektedir. Bu noktada, bireylerin yaşamlarını gözden geçirme süreçlerini anlamak için otobiyografik muhakeme ve yaşam öyküsü şeması gibi kavramlara başvurulmaktadır (Bluck & Habermas, 2000). Yaşam öyküsü şemaları, bireylerin yaşamlarındaki belirli bileşenlerin iskeleti ve zihinsel temsili olarak tanımlanan, benlik ve belleği bir araya getiren önemli bir kavramdır (Bluck & Habermas, 2000). Yaşam öyküsü şemalarında yer alan otobiyografik anılar, benlikle duygusal ve motivasyonel olarak güçlü bağlantılar içermektedir (Bluck & Habermas, 2000). Yaşam öyküsü şemaları, benlik ve bellek arasında bağ kuran bir ara yüz niteliğine sahiptir. Çünkü, otobiyografik bellek benlikte süreklilik duygusunu sağlama, geçmiş deneyimleri gelecekteki ihtiyaçlarla uyumlu şekilde yapılandırma gibi işlevlere sahiptir (Nelson, 1993). Göç deneyimi olan ergenlerin benlikleriyle tutarlı bir yaşam öyküsü oluşturması; travmatik deneyimleriyle başa çıkabilmeleri, geleceğe dair benliği ile tutarlı hedefler koyabilmeleri, karşılaşacağı zorlu yaşantıları daha rahat deneyimlemeleri, yeni bir kültür ya da sosyal grup gibi farklılıklara daha kolay uyum sağlayabilmeleri için gereklidir.

Sonuç

Bu derleme yazısında, geçmiş çalışmalar ışığında göçü deneyimleyen ergenlerde bireysel ve bağlamsal faktörlerin, otobiyografik belleği ne şekilde etkilediği ve benlik-bellek arasındaki karşılıklı ilişkiler incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji, klinik psikoloji ve gelişim psikolojisi gibi psikolojinin çeşitli alt disiplinlerine ait mevcut literatürden yararlanılarak bütüncül bir yazın taraması ve tartışma yürütülmeye çalışılmıştır.

Otobiyografik belleğin erken çocukluk döneminden başlayarak dinamik bir şekilde gelişen ve benliğin daha karmaşık ihtiyaçlarına uygun olarak çok çeşitli işlevleri yüklenen bir bellek sistemidir. Ergenlikle birlikte otobiyografik anılar bireylerin benlik yapılandırılmasında oynadığı merkezi rol hem bilişsel hem de gelişimsel psikoloji çalışmalarıyla gösterilmiştir. Bilişsel ve duygusal gelişimin zirve yaptığı ergenlik döneminde, kişilerin benlikleriyle tutarlı olarak yaşam öykülerini oluşturmaya başladığı (Bluck & Habermas, 2001); zamansal, nedensel ve tematik bütünlüğün olgunlaştığı bilinmektedir (Fivush & ark., 2011). Ayrıca, otobiyografik bellek gelişiminin kişilerin bağlanma şekli, psikolojik durumu, travma geçmişleri, göç deneyimleri gibi bireysel ve bağlamsal farklılıklardan etkilendiği çeşitli araştırmalarla bulgulanmıştır (Conway ve ark., 2004). Özellikle otobiyografik bellek gelişimi ve işlevlerinin olgunlaşmakta olduğu ergenlik döneminde, göç gibi zorlu bir süreci deneyimlemenin benlik ve bellek süreçleri üzerindeki olumsuz etkiler göstermesi kaçınılmazdır.

Otobiyografik bellek ve benlik arasındaki ilişkilerin anlaşılmasında, çok sayıda değişkenle çok yönlü ilişkilere sahip benlik saygısı faydalı bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Bu sebeple, otobiyografik bellek ve göç deneyimini bireysel farklılıklar dahilinde inceleyen araştırmalarda benlik saygısı ilgi çekici bir konu olagelmiştir (Conway, 2005). Düşük ve yüksek benlik saygısı düzeyine bağlı olarak kişilerin bellek süreçlerinde, bireylerin kendilerini değerlendirme biçimlerinde, anıları geri çağrılma şekillerinde, olumlu ve olumsuz olayları anlamlandırma eğilimlerinde, travmatik deneyimlerle başa çıkma stratejilerinde birtakım farklılıkların oluştuğu literatürde yaygın şekilde kabul edilmektedir (Brown, 1998; Campbell, 1990; Thoits, 1995). Dolayısıyla, zorlu yaşantılardan geçen göçmen ergenlerin benlik saygısı düzeylerine bağlı olarak, yaşadıkları travmatik deneyimi hatırlama, anlamlandırma ve başa çıkma tarzlarının farklılaşması da muhtemeldir. Benlik saygısı yanlılığına paralel şekilde, yüksek benlik saygısına sahip göçmen ergenlerde otobiyografik anılar benliği yüceltmeye hizmet edip koruyucu bir işlev üstlenebilirken, düşük benlik saygısına sahip göçmen ergenlerde böyle bir eğilim gözlenmemektedir. Dolayısıyla düşük benlik saygısı göç gibi zorlu süreçler karşısındaki kırılgan bir yapıya sahiptir (Fredrickson, 1998).

Benlik saygısı, bireysel bir farklılık değişkeni olduğu kadar, çevresel koşullara bağlı olarak kısa veya uzun süreli değişiklikler gösterebilen bir benlik bileşenidir. Benlik saygısının aynı zamanda kolektif benlik saygısı (Cartwright, 1950) ve grup gururundan (group pride) da (Leary ve ark., 1995) etkilendiğine yönelik görgül bulgular bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, kendi sosyal gruplarını olumlu olarak değerlendiren bireylerin olumsuz olarak değerlendirenlere nazaran daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları gözlenmiştir (Crocker ve ark., 1991). Göç bağlamında bireylerin kültürleşme stratejilerine bağlı olarak ait oldukları sosyal grupları nasıl değerlendirdiklerinin benlik saygıları üzerinde de etkileri olabileceği varsayılabilir. Bu noktada, sadece göç eden grubun değil aynı zamanda ev sahibi toplumun özelliklerinin de bu etkileşimi belirleyici rol üstleneceği düşünülebilir. Gruplararası ilişkilerin karşılıklı doğasına uygun olarak, göçmen bireyler üzerine yapılan güncel çalışmalarda aynı zamanda ev sahibi toplum vatandaşlarının göçmenlere dair algıları da değerlendirilmeye başlanmıştır. Söz konusu, ev sahibi toplum vatandaşlarının göçmen bireylere karşı tutum ve algılarına dair literatürde yer alan birçok araştırma, yukarıda bahsedildiği gibi göçmenlerde 'algılanan ayrımcılık' ve 'benlik saygısı' gibi değişkenlere odaklanarak durumu psikososyal açıdan incelemektedir.

Geçmiş çalışmalara bakıldığında, ergenlerde göç deneyimi ve otobiyografik bellek süreçleri arasındaki ilişkilerin çift dillilik ve travma bağlamında ele alındığı görülmektedir. Oysa, göç deneyimi benlik-bellek ilişkisinin farklı birçok yönünü ortaya çıkaran bir bağlam yaratmaktadır. Örneğin, kültürleşme stratejilerine bağlı olarak ev sahibi toplum kültürüyle kurulan farklı ilişki örüntüleri, otobiyografik anıların yoğunlukla hangi işlevler için kullanılabileceğini ve hangi alanlarda işlev kaybına uğrayacağını noktasında belirleyici rol oynayabilir. Ayrıca göç ile birlikte farklı kültürlerin kalıp senaryolarının, şemalarının, değerlerinin zihinde aynı anda temsili mümkün hale gelmektedir. Anıların fenomenolojik özellikleri kadar içeriksel özelliklerinin ve sahip oldukları temaların olaya ait kültürel arka plandan etkilenmesi oldukça olasıdır ve göçmenlerin otobiyografik anılarındaki bu çeşitlilik veya tutarsızlıklarla benlik işleyişi açısından nasıl baş ettikleri kuramsal olarak zengin bir araştırma alanıdır. Göç, sadece tekil anıların hatırlanma biçimlerini değil bir bütün olarak yaşam öykülerinin içeriğini ve niteliksel özelliklerini etkileme gücüne sahip sarsıcı bir yaşam deneyimidir. Tüm bunlara ek olarak, kolektif belleğin sosyal kimlik sürecindeki etkileri düşünüldüğünde (bkz., Boyacıoğlu & Gezgin, 2018; Harris ve ark., 2008; Hirst ve Manier, 2008), göçmenlerle yapılacak çalışmalar kültürleşme süreçlerinin anlaşılmasına katkı sunabileceği gibi kolektif belleğin işleyişini anlamamıza da katkı sunabilir. Bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığında, otobiyografik bellek, göç ve ergenlik üzerine ileride yapılacak çalışmalar sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji, klinik psikoloji ve gelişim psikolojisi başta olmak üzere farklı alt disiplinlere kuramsal katkı sunma potansiyeline sahiptir.

Göçmen çocuk ve ergenler üzerine yapılacak olan otobiyografik bellek çalışmaları sadece kuramsal alana değil, aynı zamanda uygulamada göçmenlere yönelik psikolojik müdahale programlarına ve sosyal politikalara da katkıda bulunabilir. Örneğin, göç ve ergenlerde-

ki otobiyografik bellek ilişkisini inceleyen çalışmalar göç sürecinde ergenlerin karşılaştığı güvenilirlik değerlendirmeleri üzerine dikkat çekmiştir (Wilson-Given & Hodes, 2018). Göç edilen ülkeden ev sahibi ülkeye geçişte sığınma talebinin bir parçası olarak, 18 yaşından küçük çocukların devlet koruması altına alınabilmesi için, göçmenlerin devletin göç memuru ile yapacağı mülakatta kendilerine neler olduğuyla ilgili detaylı bilgi vermesi istenmektedir. Sığınma talebine başvuran kişinin anlatısının zamanla tutarlı olup olmadığı, öykünün kronolojik sırasını koruyup korumadığı ve ayrıntı bakımından zengin olup olmadığı söz konusu değerlendirmelerde önemli olmaktadır (Wilson-Given & Hodes, 2018). Araştırmalar, başta karar vericiler olmak üzere kişilerin bellek hakkındaki varsayımlarının, sığınma başvurularında güvenilirlik kararlarına rehberlik etmek için yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir (Herlihy ve ark., 2010). Ayrıca, otobiyografik bellek alanında bireylere sağlıklı hatırlama becerilerinin kazandırmayı hedefleyen psikoeğitim veya terapi teknikleri geliştirilmeye başlanmıştır (Örn, Anı Özgüllüğü Eğitimi [Memory Specificity Training], Eigenhuis ve ark., 2017). Bu tür uygulamaların, göçmen ergenlere yönelik eğitim veren kurumlarda yaygınlaştırılması, psikososyal görev alanlarında göçmenlerle çalışan uygulamacılara öğretilmesi ve yapılan uygulamalar ışığında tekniklerin zenginleştirilmesi, uygulama alanına da büyük katkılar sunabilir. Otobiyografik anılardaki olayların kişiler tarafından kendi hayat hikayelerinin ve benliklerinin ne kadar merkezinde hatırlandığı yine psikolojik sağlık açısından önemli bir konudur. Olumsuz olayları merkezi hatırlama psikolojik sağlık sorunlarıyla ilişkilenirken, olumlu anıların merkezi hatırlanması psikolojik sağlığı koruyucu bir nitelik gösterebilmektedir (örn., Boyacıoğlu ve Aktaş, 2020). Bu çalışmalar ışığında, göçmen çocuk ve ergenlerde otobiyografik muhakeme yeteneğinin geliştirilmesi; kişisel deneyimlerinde zamansal, nedensel, tematik ve anlatımsal bütünlüğün kurulmasını sağlayan becerilerin kazandırılması son derece kırılgan olan bu örneklemin psikolojik iyi oluşu açısından oldukça önemlidir. Benzer şekilde, göçmen çocuk ve ergenlerin anılarını anlamlandırmaları ve benliğin ihtiyaçlarına uygun işlevler çerçevesinde kullanmalarında kendilerine rehberlik edilmesi, bu çocukların psikolojik sağlıklarını koruyucu, güçlendirici ve hatta sağaltıcı etki gösterebilir. Dolayısıyla, bu tarzda çalışmalardan elde edilen bulguların, çeşitli kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri, yerel politika düzenleyicileri ile paylaşılması alanda farkındalık yaratması ve gerekli politikaların ortaya çıkarılabilmesi açısından da oldukça önemlidir. Sonuç olarak, bu derleme çalışmasında geçmiş çalışmaların bir özeti sunulurken, mevcut literatürdeki eksikliklere işaret edilmiş ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmaya çalışılmıştır. Hem kuramsal hem uygulamalı araştırmalar açısından güncel ve dikkat çekici bir araştırma konusu olan göçmenlerde benlik ve bellek ilişkisini irdeleyen yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – B. B.; İ.B.; Tasarım – B.B.; İ.B.; Denetleme – İ.B., B.B.; Kaynaklar –B.B.; İ.B. Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – B.B.; İ.B.; Analiz ve/veya Yorum – B.B.; İ.B.; Literatür Taraması – B.B., İ.B.; Yazıyı Yazan – B.B.; İ.B.; Eleştirel İnceleme – İ.B.; B.B.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – B.B., İ.B.; Design – B.B.; İ.B.; Supervision – İ.B.; B.B.; Resources – B.B., İ.B.; İ.B.; Data Collection and/or Processing – B.B.; İ.B.; Analysis and/or Interpretation – B.B., İ.B.; Literature Search – B.B., İ.B.; Writing Manuscript – B.B.; İ.B.; Critical Review – İ.B., B.B.; Other – B.B., İ.B.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Alea, N., & Bluck, S. (2003). Why Are You Telling Me That? A Concetual Model of the Social Function of Autobiographical Memory, *Memory,* 11(2), 165-178. [Crossref]

Alea, N. & Wang, O. (2015) Going Global: The Functions of Autobiographical Memory in Cultural Context. *Memory, 23(1)*, 1-10. [Crossref]

Al-Krenawi, A., & Kanat-Maymon, Y. (2017). Psychological Symptomatology, Self-Esteem and Life Satisfactions of Women From Polygamous and Monogamous Marriages in Syria. *International Social Work, 60(1),* 196–207. [Crossref]

Banks, M. V., & Salmon, K (2013). Reasoning About the Self in Positive and Negative Ways: Relationship to Psychological Functioning in Young Adulthood. *Memory,* 21. [Crossref]

Bauer, P. J., & Larkina, M. (2016). Predicting Remembering and Forgetting of Autobiographical Memories in Children and Adults: A 4-Year Prospective Study. *Memory (Hove, England)*, *24*(10), 1345–1368. [Crossref]

Baumeister R.F. (1993) Understanding the Inner Nature of Low Self-Esteem: Uncertain, Fragile, Protective, and Conflicted. In: Baumeister R.F. (eds) *Self-Esteem. The Plenum Series in Social / Clinical Psychology.* [Crossref]

Bhugra, D. (2004). Migration, Distress and Cultural Identity. *Br Med Bull*, 69, 129-41. [Crossref]

Bhugra, D., & Arya, P. (2005), Ethnic Density, Cultural Congruity and Mental Illness in Migrants. *International Review of Psychiatry,* 17, 133-137. [Crossref]

Bluck, S., & Habermas, T. (2000). The Life Story Schema. *Motivation and Emotion*, 24(2), 121-147. [Crossref]

Bluck, S., & Habermas, T. (2001). Extending the Study of Autobiographical Memory: Thinking Back About Life Across the Life Span. *Review of General Psychology,* 5(2), 135-147. [Crossref]

Bohanek, J. G., & Fivush, R. (2010). Personal Narratives, Well-Being, and Gender in Adolescence. *Cognitive Development*, 25, 368–379. [Crossref]

Boyacioglu, I. & Akfirat, S. (2015). Development and Psychometric Properties of a New Measure for Memory Phenomenology: The Autobiographical Memory Characteristics Questionnaire. *Memory,* 23(7), 1070-1092. [Crossref]

Boyacıoğlu, İ. ve Aktaş, Ç. (2020). Depresyon ile Olumlu ve Olumsuz Otobiyografik Anıların Merkeziliği ve Fenomenolojik Özellikleri Arasındaki İlişkiler, *Yeni Symposium,* 58(4), 23-30.

Boyacıoğlu, İ., & Gezgin, G. N. (2018). 1. Dünya Savaşı'ndan Kalan İnsan Hikayeleri: Türkiye'de Anı Paylaşım Kültürü ve Ulusal Kimlik. G. Gökdemir Yurtdaş, & T. İkiz (Eds.), *Savaş ve Psikoloji: Psikoloji Bilimi Çerçevesinden Birinci Dünya Savaşına Bir Bakış*. Hiperlink Yayınevi, 87-98.

Brennen T., Hasanović M., Zotović M., Blix I., Skar A. M., Prelić N. K., Mehmedović I., Pajević I., Popović N., & Gavrilov-Jerković V. (2010). Trauma Exposure in Childhood İmpairs the Ability to Recall Specific Autobiographical Memories in Late Adolescence. *Journal of Traumatic Stress*, 23, 240 247. [Crossref]

Breslau, J., Aguilar-Gaxiola, S., Borges, G., Kendler, K. S., Su, M., & Kessler, R. C. (2007). Risk for Psychiatric Disorder Among Immigrants and Their US Born Descendants: Evidence From the National Comorbidity Survey-Replication. *Journal of Nervous and Mental Disease,* 195(3), 189-195. [Crossref]

Brewin, C. R. (2014). Episodic Memory, Perceptual Memory, and Their İnteraction: Foundations for a Theory of Posttraumatic Stress Disorder. *Psychological Bulletin,* 140, 69-97. [Crossref]

Brown, J. D. (1998). *The Self.* McGraw-Hill.

Bugelski, B. R. (1977). Imagery and Verbal Behavior. *Journal of Mental Imagery,* 1, 39-52.

Buxton, B. A. (2016). *The Relationships Among Rumination, Memory Coherence, and Well Being in a Community Sample of Adolescents*. (Thesis), Victoria University of Wellington.

Carstensen, L. L. (1995) Evidence of a Life-Span Theory of Socioemotional Selectivity. *Current Directions in Psychological Science,* 4, 151–156. [Crossref]

Cartwright, D. (1950). Emotional Dimensions of Group Life. In M. L. Raymert (Ed.), *Feelings and Emotions*. McGraw-Hill, 439-447.

Campbell, J. D. (1990). Self-Esteem and Clarity of the Self-Concept. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*(3), 538-549. [Crossref]

Campbell J. D., & Lavallee L. F. (1993) Who am I? The Role of Self-Concept Confusion in Understanding the Behavior of People with Low Self-Esteem. In: Baumeister R.F. (eds) *Self-Esteem. The Plenum Series in Social / Clinical Psychology.* Springer. [Crossref]

Christensen, T. C., Wood, J. V., & Barrett, L. F. (2003). Remembering Everyday Experience Through the Prism of Self-Esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(1), 51–62. [Crossref]

Cohen, G. (1998). The Effects of Aging on Autobiographical Memory. In C.P. Thompson, D. J. Herrmann, D. Bruce, D. J. Read, D. G. Payne, & M. P. Toglia (eds.), *Autobiographical Memory: Theoretical and applied perspectives*. Lawrence Erlbaum Associates Inc., 105-123

Conway, M. A. (2005). Memory and the Self. *Journal of Memory and Language,* 53(4), 594-628. [Crossref]

Conway, M. A. (2013). On Being a Memory Expert Witness: Three Cases. *Memory,* 21, 566-575. [Crossref]

Conway, M. A. & Pleydell-Pearce (2000). The Construction of Autobiographical Memories in the Self-Memory System. *Psychol Rev.,* 107(2), 261-88. [Crossref]

Conway, M. A., & Rubin, D. C. (1994). The Structure of Autobiographical Memory. In A. F. Collins, S. E. Gathercole, M. A. Conway ve P. E. Morris, (Ed.), *Theories of Memory.* Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 103-137. [Crossref]

Conway, M. A., Singer, J. A., & Tagini, A. (2004). The Self and Autobiographical Memory: Correspondence and Coherence. *Social Cognition,* 22, 495–537. [Crossref]

Crocker, J., Voelkl, K., Testa, M., & Major, B. (1991). Social stigma: The Affective Consequences of Attributional Ambiguity. *Journal of Personality and Social Psychology, 60,* 218-228. [Crossref]

Çakır, S. (2011), Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129-142.

Çuhadaroğlu, F. (1986) *Adölesanlarda Benlik Saygısı.* (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı.

Dalgleish, T., Williams, J. M. G., Golden, A. J., Perkins, N., Barret, L. F. ve Barnard, P. J. (2007). Reduced Specifcity of Autobiographical Memory and Depression: The Role of Executive Control. *Journal Experimental Psychology, 136*, 23-42. [Crossref]

Dalrymple-Alford, E.C. (1968). Interlingual Interference in a Color-Naming Task. *Psychonomic Science,* (10)6, 215-216. [Crossref]

Decker. A., Hermans, D., Raes, F., Eelen, P. (2003) Autobiographical Memory Specificity and Trauma in Inpatient Adolescents, *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology,* 32(1), 22-31. [Crossref]

DeHart, T., & Pelham, B. W. (2007). Fluctuations in State Implicit Self-Esteem in Response to Daily Negative Events. *Journal of Experimental Social Psychology, 43(1), 157-165.* [Crossref]

Dodgson, P. G., & Wood, J. V. (1998). Self-Esteem and the Cognitive Accessibility of Strengths and Weaknesses After Failure. *Journal of Personality and Social Psychology,* 75, 178-197. [Crossref]

DuBois, D. L., Burk–Braxton, C., Swenson, L. P., Tevendale, H. D., & Hardesty, J. L. (2002). Race and Gender Influences on Adjustment in Early Adolescence: Investigation of an Integrative Model. *Child Development,* 73(5), 1573–1592. [Crossref]

Dubow E. F., Boxer P., Huesmann L. R., Landau S., Dvir S., Shikaki K., & Ginges J. (2012). Cumulative Effects of Exposure to Violence on Post-Traumatic Stress in Palestinian and Israeli Youth. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology,* 41(6), 837-844. [Crossref]

Eigenhuis E., Seldenrijk A., van Schaik A., Raes F., & van Oppen P. (2017). Feasibility and Effectiveness of Memory Specificity Training in Depressed Outpatients: A Pilot Study. *Clin Psychol Psychother,* 24, 269-77. [Crossref]

Ekinci, B. (2008), *Göçe Maruz Kalmış 9-11 Yaş Çocukların Kendilerini Dışa Vurma Açısından Resimlerin Yorumlanması (Diyarbakır Örneği).* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Er, N., & Yaşın, F. (2016). Otobiyografik Bellek İşlevleri Ölçeğinin (OBİÖ) Geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları, 19*(37), 60-72. [Crossref]

Etzion-Carasso, A., & Oppenheim, D. (2000). Open Mother–Pre-Schooler Communication: Relations with Early Secure Attachment. *Attachment & Human Development, 2*(3), 347–370. [Crossref]

Félix, N. (2001). Satisfaction with Life Among Adolescents from Immigrant Families in Portugal. *J Youth Adolesc,* 30, 53-67. [Crossref]

Félix, N. (2006). Psycho-Social Predictors of Perceived Discrimination Among Adolescents of Immigrant Background: A Portuguese Studfy. *J Ethnic Migration Studies,* 32, 89-109. [Crossref]

Fivush, R., Habermas, T., Waters, T. E., & Zaman, W. (2011). The Making of Autobiographical Memory: Intersections of Culture, Narratives and Identity. *International Journal of Psychology*, 46, 321–345. [Crossref]

Fivush, R., Haden, C. A., & Adam, S. (1995). Structure and Coherence of Preschoolers' Personal Narratives Over Time: Implications for Childhood Amnesia. *Journal of Experimental Child Psychology,* 60, 32-56. [Crossref]

Fivush, R., Nelson K. (2004). Culture and Language in the Emergence of Autobiographical Memory. *Pyschological Science,* 15(9), 573-577. [Crossref]

Fredrickson, B. L. (1998). What Good Are Positive Emotions? Review of General Psychology, 2(3), 300–319. [Crossref]

Fuligni, A. J. (2003). The Adaptation of Children from Immigrant Families. *International Society For The Study Of Behavioural Development,* 2(44), 9-11.

Gini, M., Oppenheim, D., & Sagi-Schwartz, A. (2007). Negotiation Styles in Mother-Child Narrative Co-Construction in Middle Childhood: Associations with Early Attachment. *International Journal of Behavioral Development, 31*(2), 149–160. [Crossref]

Gott, C., & Lah, S. (2014). Episodic Future Thinking in Children Compared to Adolescents. *Child Neuropsychology*, 20, 625–640. [Crossref]

Göncü, A. (2013). *Autobiographical Memory in Bilinguals: Self Memory System in a Kurdish-Turkish Sample*. (Unpublished Master Thesis), Sabancı University.

Griffith, J. W., Claes, S., Hompes, T., Vrieze, E., Vermote, S., Debeer, E., Lenaert, B., Raes, F., & Hermans, D. (2016). Effects of Childhood Abuse on Overgeneral Autobiographical Memory in Current Major Depressive Disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 40(6), 774- 782. [Crossref]

Gün, Z. (2007), Göç Üzerine Psikolojik Çalışmalar, Yöntemsel Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Türk Psikoloji Bülteni,* 12(38), 27-41.
Gün, Z., & Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 19(2), 167-176.
Habermas, T., & Reese, E. (2015). Getting a Life Takes Time: The Development of the Life Story in Adolescence, its Precursors and Consequences. *Human Development*, 58, 172–201. [Crossref]
Habermas, T., Negele, A., & Mayer, F. B. (2010). 'Honey, You're Jumping About' – Mothers' Scaffolding of Their Children's and Adolescents' Life Narration. *Cognitive Development*, 25, 339–351. [Crossref]
Habermas, T., & de Silveira, C. (2008). The Development of Global Coherence in Life Narratives Across Adolescence: Temporal, Causal, and Thematic Aspects. *Developmental Psychology*, 44, 707–721. [Crossref]
Harris, C. B., Paterson, H. M. & Kemp, R. I. (2008). Collaborative Recall and Collective Memory: What Happens When We Remember Together? *Memory,* 16(3), 213-230. [Crossref]
Herlihy, J., Gleeson, K., & Turner, S. (2010). What Assumptions About Human Behaviour Underlie Asylum Judgements? *International Journal of Refugee Law*, 22, 351–366. [Crossref]
Hirst, W., & Manier, D. (2008). Towards a Psychology of Collective Memory, *Memory,* 16(3), 183-200. [Crossref]
Kaynar, G., & Er, N. (2018). Çocukluk Örselenme Yaşantılarının Otobiyografik Anı Özellikleriyle İlişkisinde Otobiyografik Bellek İşlevlerinin Aracı Rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi,* 2(2), 77-87.
Khan, S., Kuhn, S. K., & Haque, S. (2021). A Systematic Review of Autobiographical Memory and Mental Health Research on Refugees and Asylum Seekers. *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 658-700. [Crossref]
Kim, E., Hogge, I., & Salvisberg, C. (2014). Effects of Self-Esteem and Ethnic Identity: Acculturative Stress and Psychological Well-Being Among Mexican Immigrants. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*. 36(2), 144-163. [Crossref]
Kim, J., Suh. W., Kim, S., & Gopalan, H. (2012). Coping Strategies to Manage Acculturative Stress: Meaningful Activity Participation, Social Support, and Positive Emotion Among Korean İmmigrant Adolescents in the USA. *International Journal Qualitative Study Health Well-being,* 7, 1–10. [Crossref]
Kober, C., & Habermas, T. (2013). A Longitudinal Study of Global Coherence in Life Narratives from Age 8 to 70. *European Psychiatry*, 28, 44. [Crossref]
Kolers, P. (1963). Interlingual Word Associations. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 2, 291-300. [Crossref]
Kuşdil, M. E. (2014), Göçün İncelenmesinde Sosyal Psikolojik Bakışın Önemi: Bulgaristan Göçmenleri Örneği. *Eğitim, Bilim, Toplum,* 12(48),149-168.
Kuyken, W., Howell, R., & Dalgleish, T. (2006). Overgeneral Autobiographical Memory in Depressed Adolescents With, Versus Without, a Reported History of Trauma. *Journal of Abnormal Psychology,* 115, 387–396. [Crossref]
Lamb, M. E., Sternberg, K. J., & Esplin, P. (1995). Making Children into Competent Witnesses: Reactions to the Amicus Brief in Re Michaels. *Psychology, Public Policy, and Law*, 1, 438–449. [Crossref]
Liang, D., Xu, D., Xia, L., & Ma, X. (2020). Life Satisfaction in Chinese Rural-to-Urban Migrants: Investigating the Roles of Self-Esteem and Affect Balance. *J Community Psychol*, 48, 1651– 1659. [Crossref]
Leary, M., Tambor, E.S., Terdal, S. K. & Downs, D. (1995). Self Esteem as an Interpersonal Monitor: Sociometer Hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology,* 68(3), 518-530. [Crossref]
Levine, E., Svoboda, J.F., & Hay, G. (2002). Winocur Aging and Autobiographical Memory: Dissociating Episodic from Semantic Retrieval. *Psychology and Aging,* 17(4), 677-689. [Crossref]
Lind, M., Vanwoerden, S., Penner, F., & Sharp, C. (2020). Narrative Coherence in Adolescence: Relations With Attachment, Mentalization, and Psychopathology, *Journal of Personality Assessment,* 102(3), *380*-389. [Crossref]
Marshall, M. A., & Brown, J. D. (2006). Emotional Reactions to Achievement Outcomes: Is it Really Best to Expect the Worst? *Cognition and Emotion,* 20, 43-63. [Crossref]
Marian, V., & Neisser, U. (1997) *Autobiographical Memory in Bilinguals.* Poster session presented at the 38th Annual Meeting of the Psychonomic Society, Philadelphia.
Mason, L. (1997). *The Impact of Immigration on the Anxiety, Self-Esteem and Attitudes Towards School and Friends of South African Immigrant Children*. (A thesis in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Arts in Psychology at Massey University), Massey University.
McAdams, D. P. (2001). The Psychology of Life Stories. *Review of General Psychology,* 5(2), 100-122. [Crossref]
Mitchell, C. & Reese, E. & Salmon, K. & Jose, P. (2020). Narrative Coherence, Psychopathology, and Wellbeing: Concurrent and Longitudinal Findings in a Mid-Adolescent Sample. *Journal of Adolescence.* 79, 16-25. [Crossref]
Munawar, K., Kuhn, S. K., & Haque, S. (2018) Understanding the Reminiscence Bump: A Systematic Review. *PLoS ONE,* 13(12). [Crossref]
Murty, V. P., LaBar, K. S., Hamilton, D. A., & Adcock, R. A. (2011). Is All Motivation Good for Learning? Dissociable İnfluences of Approach and Avoidance Motivation in Declarative Memory. *Learning & Memory,* 18(11), 712–717. [Crossref]
Nelson K. (1993). The Psychological and Social Origins of Autobiographical Memory. *Psychological Science*, 4(1), 7-14. [Crossref]
Neto, F. (2009). Are Attitudes of Young Portuguese Towards Immigration Also Hardening? A Comparison Between 1999 and 2006. In G. Aikaterini & K. Mylonas (Eds.), *Quod Erat Demonstrandum: From Herodotus' Ethnographic Journeys to Cross-Cultural Research: Proceedings from the 18th International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology.*
Olivares, O. (2010). Meaning Making, Uncertainty Reduction, and the Functions of Autobiographical Memory: A Relational Framework. *Review of General Psychology,* 14(3), 204–211. [Crossref]
Özcan, D. (2019). Göçün Travmatik Etkilerini Azaltmada Sosyal Desteğin Rolü Üzerine Deneysel Bir Araştırma. *Bilimname,* 37, 1001-1028. [Crossref]
Panchanadeswaran, S., & Araujo, B. (2011). How Discrimination and Stress Affects Self Esteem Among Dominican Immigrant Women: An Exploratory Study. *Social Work and Public Health,* 26, 60-67. [Crossref]
Park, L. E., & Crocker, J. (2008). Contingencies of Self-Worth and Responses to Negative Interpersonal Feedback. *Self and Identity,* 7(2), 184-203. [Crossref]
Pasupathi, M., & Wainryb, C. (2010). On telling the whole story: Facts and Interpretations in Autobiographical Memory Narratives from Childhood Through Midadolescence. *Developmental Psychology*, 46, 735–746. [Crossref]
Pelham, B. W., & Swann, W. B., Jr. (1989). From Self-Conceptions to Self-Worth: On the Sources and Structure of Global Self-Esteem. *Journal of Personality and Social Psychology,* 57, 672-680. [Crossref]
Pillemer, D. B. (1992). Remembering Personal Circumstances: A Functional Analysis. In. E. Winograd & U. Niesser (Eds.), *Affect and Accuracy in Recall: Studies of "Flashbulb" Memories* (4th ed.). Cambridge University Press, 236-264. [Crossref]
Piolino, P., Desgranges, B., Benali, K., & Eustache, F. (2002). Episodic and Semantic Remote Autobiographical Memory in Ageing. *Memory, 10(4),* 239-257. [Crossref]
Rasmussen, A. S., Jørgensen, C. R., O'connor, M., Bennedsen, B., Godt, K. D, & Bøye, R., & Berntsen, D. (2017). The Structure of Past and Future Events in Borderline Personality Disorder, Eating Disorder, and Obsessive–Compulsive Disorder. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice,* 4, 190–210. [Crossref]

Rector, N. A., & Roger, D. (1996). Cognitive Style and Well-Being: A Prospective Examination. *Personality and Individual Differences,* 21(5), 663-674. [Crossref]

Refaeli, T., Levy, D., & Benbenishty, R. (2018). Self-Esteem, Life Satisfaction, and Positive Future Perception Among at-Risk and Comparison Group Participants in National Civic Service. *Journal of Social Service Research,* 44(3), 425–435. [Crossref]

Renk, K., & Creasey, G. (2003). The Relationship of Gender, Gender Identity, and Coping Strategies in Late Adolescents. *Journal of Adolescence,* 26(2), 159-168. [Crossref]

Robinson, J. A. (1989). Autobiographical Memory: A Historical Prologue. In D. C. Rubin, (Ed.), *Autobiographical Memory.* Cambridge University Press, 19-23. [Crossref]

Robinson, J. A. (1996). Perspective, Meaning, and Remembering. In D. C. Rubin (Ed.), *Remembering Our Past: Studies in Autobiographical Memory*. Cambridge University Press, 199-217. [Crossref]

Rubin D. C., Deffler, S. A., Ogle, C. M., Dowell, N. M., Graesser, A. C., & Beckham J. C. (2016). Participant, Rater, and Computer Measures of Coherence in Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of Abnormal Psychology,* 125, 11–25. [Crossref]

Rubin, D. C., Rahhal, T. A., & Poon, L. W. (1998). Things Learned in Early Adulthood Are Remembered Best. *Memory & Cognition,* 26, 3–19. [Crossref]

Sam, D. L. (1998). Predicting Life Satisfaction Among Adolescents from Immigrant Families in Norway. *Ethnicity & Health, 3(1/2),* 5-18. [Crossref]

Singer, J. A. (2005). *Memories That Matter: How to Use Self-Defining Memories to Understand and Change Your Life.* New Harbinger Publications.

Smith, S. M., & Petty, R. E. (1995). Personality Moderators of Mood Congruency Effects on Cognition: The Role of Self-Esteem and Negative Mood Regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1092-1107. [Crossref]

Story, A. L. (1998). Self-Esteem and Memory for Favorable and Unfavorable Personality Feedback. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 51-64. [Crossref]

Sutherland, R., & Hayne, H. (2001). Age-Related Changes in the Misinformation Effect. *Journal of Experimental Child Psychology*, 79, 388–404. [Crossref]

Swales, M. A., & Williams, J. M., & Wood, P. (2001) Specificity of Autobiographical Memory and Mood Disturbance in Adolescents. *Cognition & Emotion,* 15(3), 321-331. [Crossref]

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In. S.Worchel & W. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Nelson-Hall, 7-24.

Tam, C. C.V., & Lam, R. S.Y. (2005). Stress and Coping Among Migrant and Local-Born Adolescents in Hong Kong. *Youth & Society,* 36(3), 312-332. [Crossref]

Thoits, P. A. (1995). Stress, Coping, and Social Support Processes: Where Are We? What Next? *Journal of Health and Social Behavior,* 35, 53-79. [Crossref]

Thorne, A. (2000). Personal Memory Telling and Personality Development. *Personality and Social Psychology Review,* 4(1), 45-56. [Crossref]

Tice D. M. (1993) The Social Motivations of People with Low Self-Esteem. In: Baumeister R.F. (eds) *Self-Esteem. The Plenum Series in Social / Clinical Psychology.* Springer. [Crossref]

Urzu´a, A., Ferrer, R., Godoy, N., Leppes, F., Trujillo, C., Osorio, C., Caqueo-Urízar, A. (2018) The Mediating Effect of Self-Esteem on the Relationship Between Perceived Discrimination and Psychological Wellbeing in Immigrants. *PLoS ONE 13(6),* 1-17. [Crossref]

Valentino, K., Toth, S. L., & Cicchetti, D. (2009). Autobiographical Memory Functioning Among Abused, Neglected, and Non Maltreated Children: The Over General Memory Effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50, 1029–1038. [Crossref]

Vanderveren, E., Bijttebier, P., & Hermans, D. (2019b). Autobiographical Memory Coherence and Specificity: Examining Their Reciprocal Relation and Their Associations with Internalizing Symptoms and Rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 116, 30–35. [Crossref]

Vanderveren, E, Bijttebier, P., & Hermans, D. (2020) Autobiographical Memory Coherence in Emotional Disorders: The role of Rumination, Cognitive Avoidance, Executive Functioning, and Meaning Making. *PLoS ONE, 15(4).* [Crossref]

Verkuyten, M., & Nekuee, S. (2001). Self-Esteem, Discrimination, and Coping Among Refugees: The Moderating Role of Self-Categorization. *Journal of Applied Social Psychology,* 31(5), 1058-1075. [Crossref]

Wang, Qi. (2011). Autobiographical Memory and Culture. *Online Readings in Psychology and Culture,* 5. [Crossref]

Waters, T. E. (2014). Relations Between the Functions of Autobiographical Memory and Psychological Wellbeing. *Memory*, 22(3), 265-275. [Crossref]

Waters, T. E., Bauer, P. J., & Fivush, R. (2014). Autobiographical Memory Functions Served by Multiple Event Types. *Applied Cognitive Psychology*, *28*(2), 185-195. [Crossref]

Webster, J., & McCall, M. (1999). Reminiscence Functions Across Adulthood: A Replication and Extension. *Journal of Adult Development*, 6(1), 73-85. [Crossref]

Williams, J. M. G. (1996). Depression and the Specificity of Autobiographical Memory. In D. C. Rubin (Ed.), *Remembering Our Past: Studies in Autobiographical Memory*. Cambridge University Press. [Crossref]

Willoughby, K., & A., Desrocher, M., & Levine, B., & Rovet, J. F. (2012). Episodic and Semantic Autobiographical Memory and Everyday Memory During Late Childhood and Early Adolescence. *Frontiers in Psychology*, 3, 53. [Crossref]

Wilson-Given, Z. & Hodes, M. (2018). A Review of Adolescent Autobiographical Memory and Implications for Assesment of Unaccompanied Minors' Refugee Determinations, *Clinical Psychology and Psychiatry,* 23(2), 209-222. [Crossref]

Yakushko, O., Watson, M., & Thompson, S. (2008). Stress and Coping in the Lives of Recent Immigrants and Refugees: Considerations for Counseling. *International Journal for the Advancement of Counselling,* 30(3), 167-178. [Crossref]

Yamada, A. M., & Singelis, T. M. (1999). Biculturalism and Self-Construal. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(5), 679-709. [Crossref]

Yeh, C., Ching, A. M., Okubo, Y., & Luthar, S. (2007). Development of a Mentoring Program for Chinese Immigrant Adolescents' Cultural Adjustment. *Adolescence*, 42. 733-47.

Yetim, O. (2021). *Suriyeli Göçmen Ergenlerde Travma, Benlik Saygısı, Psikolojik Dayanıklılık ve Psikiyatrik Belirti İlişkisinin Değerlendirilmesi.* (Uzmanlık Tezi), Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları Anabilim Dalı.

Zimmerman, M. A., Ramirez-Valles, J., & Maton, K. L. (1999). Resilience Among Urban African American Male Adolescents: A Study of the Protective Effects of Sociopolitical Control on Their Mental Health. *American Journal of Community Psychology,* 27(6), 733-751. [Crossref]